

U ovu tematsku grupu spada predavanje F. Vebera: »Der philosophische Hauptkern des Christentums«.

*

Prostor ne dopušta da potanko referiram o velikom broju kraćih naučnih prinosa, o kojima se raspravljalo po sekcijama. Odbor kongresa izdat će »Acta«, u kojima se štampaju ne samo svi ti radovi nego i kratak izvod vrijednijih diskusija. U njima će se također štampati po jedna radnja od S. Zimmermanna i A. Ušeničnika. »Acta« će ujedno biti najautentičniji referat o kongresu.

Ukoliko je rad drugog međunarodnog tomističkog kongresa bio zasnovan na prilično širokoj znanstvenoj osnovi, kongres je dotaknuo čitav niz savremenih problema. Ako će se zaista ispuniti želja C. Boyera S. J., zaslužnog sekretara kongresa i rimske akademije sv. Tome, onda stanka do idućeg zasjedanja ne će biti dulja od pet godina.

„Sôphêr“ u Novom Zavjetu.

Papyrosima i tekstovima iz knjiga Starog Zavjeta upoznajemo značenje i opseg riječi: književnici, zakonici i pismoznanci u knjigama Novog Zavjeta.

Dr Nikola Žuvić.

Povijest je riječi biblijske *γραμματεὺς, νομικὸς, νομοδιδάσκαλος* velika kao i različito značenje pojedinih riječi i svake pojedine u različito vrijeme. Ovoj je bilješki svrha, da pokaže značenje riječi u Novom Zavjetu prema knjigama u Starom Zavjetu u različito vrijeme i u profanoj literaturi po dvjema papyrima.

Pismoznanci, kako prevode hrvatske knjige ili književnici, učitelji zakona ili zakonik spominju se rano u sv. Pismu. Do nekih povlastica došli su za vrijeme babilonskog ropstva. Jedinu ostatak očinskih svetinja bio je narodu Mojsijev zakon. Sama stvar zahtjevala je vremenom, da se stvori poseban stalež, koji će se isključivo baviti tumačenjem zakona. Hvali ih i na dugo govori o njima knjiga Crkvenica u gl. 38. i 39. Bili su kasnije iz svih plemena Izraelovih. Priprava je bila duga i kandidat je morao slušati priznate učitelje zakona *talmid torah* ili *talmid hachamim*, kako i sv. Pavao do nogu Gamaliela Dj. Ap. 22, 3. Učiteljem je neki mogao biti proglašen iza četrdesete godine, kako nam jamče talmudiste. U Novom Zavjetu svojataju si pismoznanci, da su i oni Božanske ustanove. Što je nemoguće dokazati. Sam Gospodin im je to predbacio Mt. 15, 13. Vrlo se često susreću u NZ uz Farizeje. I sami su se podali oholosti i smatrali su se jedinima, koji poznaju

zakon, a da se nisu mnogo brinuli, da upoznaju i vrše duh zakona. Premda nisu bili svi svećenici, izdizali su se nad one.

Ezdra 7, 12. 21. nazivlje se sâphar dâtâ' dî 'elâh šemajjâ, to jest pisar ili pisac zakona Boga nebeskoga. Vele autori, da znači to isto, što i u aramejskom sâphar dâtâ' i u hebrejskom sôphêr dibrê miswôt Jahweh. Ezd 7, 11, koji je bio vješt u Mojsijevu zakonu Ezd 7, 5 sôphêr mâhîr betôrah Môše. Vele nadalje, da ovim riječima ne označuje se Ezdra ni pisar ni pisac zakona, nego samo vještak. Jer sôpher znači kraljevskog pisara 2 Kralj 8, 17; 20, 25; 3 Kralj 4, 3; 4 Kralj 12, 11; 18, 18. 37; 19, 2; 22, 3. 8—10. 12; Izaija 36, 3. 22; i druga mjesta. Znači ujedno i časnika, koji u vojski rukovodi 4 Kralj 25, 19; 2 Dnev 26, 11. Kod Jerem 8, 8 znači sôpher već onoga, koji ispituje, istražuje zakon. U navedenim mjestima Crkvenice opisuje se sopher i 39, 1—3. veli, da će se baviti tumačenjem svetog Pisma. A u Ezd 7, 12. 21. se zove tim imenom, jer 7, 10. veli: „jer Ezdra je svoje srce upravio, da istražuje zakon Gospodnji i da ga izvršuje i uči Izrael zakon i uredbu“; dakle ne samo poznavati, nego i poučavati.

Egzegete neki vele, da je Ezdra bio pouzdanik Artaksersov i neke vrsti vjerski sekretar u ministarstvu kulta u Babilonu. Ali dokaza vanjskih nemaju, dok sôphêr kao scriba = čovjek, koji pozna zakon, podudara se značenjem asirske riječi šāperu, kako ju nalazimo u nekim spomenicima još prije Ezdre. Za jednako se značenje zauzimlju Buxtorf, Fischer, Wellhausen i dr. Šanda¹ veli, da je sopher imalo početno značenje od službe kao grčki γραμματεὺς ili je nastalo po akademskom šāpiru ili je samo diminutiv prema sopher = knjiga; jednostavno znači naučitelja zakona. Kittel² niječe, da bi Ezdra sastavljao zakon ili da bi nosio naslov naučitelja, nego jer je bio nad ostalima u ministarstvu kulta, u opisanju židovskih zakona pod kraljevskim okriljem. Ovim mu se riječima iskazuje posebna čast, časni naslov. Slično Schraeder³, Sellin⁴ i drugi.

LXX prevode sopher sad s γραμματεὺς sad s ταμίης.

Šanda⁵ se pozivlje na akadski. Tako i drugi⁶. Šāperu. Neki se smjesta odlučuju i uzimaju riječ u našem značenju: pismoznanac.

¹ Moses und der Pentateuch, Alttest, Abhandl. IX, 4—5, Münster 1924, str. 201.

² Geschichte des Volkes Israel, III, Stuttgart 1929, 2, 577 i dalj.

³ Esra der Schreiber, Beiträge zur historischen Theologie, Tübingen 1930, V.

⁴ Geschichte der israelitisch-jüdischen Volkes, Leipzig 1932, II, vol, str. 135 i dalje.

⁵ Navedeno mjesto (Ovo i gornji navodi prema Kortleitner, Comm. biblicae X, 25. sl.).

⁶ Bezold, Babylon. Assy. Glossar, str. 282—283. pod riječ šāperu.

Ali moramo paziti, jer u komparativnoj semitskoj filologiji fonetični paralelizam nije uvijek jamstvo, barem ne dovoljno, da se taj paralelizam glasova jednako razvijao u historiji pojedine riječi. Tako šāperu može osim scriba značiti i učitelj, upravnik, kao i šāperutū upravu, režim, ugled, vlast. Glagol pak šāpāru ima osnovno svoje i prvotno značenje: uputiti poslanstvo ili uputiti poslanika, zatim uputiti, poslati tuppā = pločicu napisanu, to jest uputiti poslanicu, povjeriti nekom poslanje, na koncu idejno izvedeno, nikako prvotno originalno značenje: pisati. Dakle šāperu može odmah značiti onog, komu je povjerena kakva misija i t. d. Temeljno je svakako značenje riječi misao prenašanja, dalje označuje odnos jednoga čovjeka prema drugomu. I ova riječ dokazuje, da su stari oni jezici i te kako filozofijski, ne samo u svojoj sintaktičkoj relaciji propozicija, nego i u formiranju svojih rječnika. Pismo je jedno srestvo ovih odnosa = šāperu.

Gornja nam značenja potvrđuju izneseno načelo iz komparativne semitske filologije, kad vidimo, da je u kasnijem hebrejskom jeziku šāphar sačuvao samo jedno od zadnjih značenja: pisati i računati.

U satiričkom pismu papyra Anastazijeva⁷ označuje sōpher oficira, časnika, koji stoji na čelu vojske. Jer je sam papyros pisan ironički, uzimlju tumači, da je i ovo uzeto u istom smislu. Inače je pravo značenje u prvom dijelu ovoga papyrosa za čovjeka, koji zna čitati, pisati, računati, koji posjeduje mudrost i govori ljupko. Narod u Kanaanu da je ovima govorio sōpherjodea. U egipatskom pak jeziku jode znači čovjeka, koji ima sredstvo za pisanje i računanje. Znači još u istom jeziku objavitelja, koji ima moć, ugled. U istom Anastazijevom papyrosu čitamo: „Sōpher je vrstan u hieroglifima. Ništa ne izbjegne njegovom znanju. Svaki hoće da mu bude prijateljem. Pod njegovim se rukama meghila papyrosa na jedan put napuni pismom. U knjigama razumije najteža mjesta i zna onog, koji ih je napisao. Sve što mu izlazi iz ustiju, puno je meda; na njegovu je riječ utješeno srce, kao da bi ona bila med.“ Kasniji su pisci tumačili ovaj papyros, da protumače bolje Novozavjetno značenje pismoznanač⁸.

⁷ Papyros Anastasi I. kupio je engleski konzul godine 1839 u Egiptu i darovao ga British Museumu, koji je i katalogiziran po imenu darovatelja Anastasi I. Dug je 8 metara i 25 cm, a širok 25 cm. Opisao ga je detaljno Gardiner, *Egyptian Hieratic Texts: The Papyrus Anastasi*, Leipzig 1911. Pisac je opisu ssdržaja dao naslov: A satirical letter.

⁸ Adolf Ermann u svojem djelu: *Die Literatur der Aegypter*, Leipzig 1923. Na str. 238 do 294. među tekstove: *Die Schulen und ihre Schriften* stavlja jedno poglavlje s podnaslovom: *Eine literarische Streitschrift*. U uvodu na str. 241. nazivlje da je to „*Federkrieg zweier Beamter*“. Bez sumnje zanimiva stvar po sebi osim što po opisu saznajemo i mnoga značenja riječi sōpher.

Kasniji aramejski papyros iz povjesti Ahikara iz 6. stoljeća prije Krista počinje ovako: 'eleh mlj (?) 'Ahiqar šemo sopher hacham umahir. U daljnjem opisu saznajemo, da je spomenuti Ahikar bio rizničar i čuvar pečata Senaheriba i Asarhadona. Ali ono što ga je dovelo do velikog ugleda, jest baš to, što su ga smatrali autorom gnomičkih izreka, priča i poredbi iz životinjskoga carstva.⁹

Temeljno je sopher s raznim ukrasima = epitetima. O njegovoj mudrosti svjedoči jasno uz drugo i visoko pouzdanje dvaju velikih i moćnih vladara. Služba se rizničara i čuvara pečata povjevala uvijek samo velikim i sposobnijim muževima¹⁰.

U knjigama Kraljeva i Dnevnika, kako sam već sprijeda naveo (2 Kralj 8, 17; 20, 25; 1 Dnev 18, 16; 3 Kralj 4, 3; 4 Kralj 12, 10; 18, 18; 22, 3; 25, 19; 2 Dnev 26, 11), zatim u Ester 3, 13; 8, 9; Ps 45, 2; Dnev 34, 13 dolazi sopher u značenju za čovjeka, koji znade čitati, pisati i računati, koji vrši svoju službu na dvoru, u vojsci, u hramu i nalazi se među prvima u službi i uživa velike časti.

Prevod Staroga Zavjeta LXX ima, kako je već rečeno, sada *γραμματεὺς*, sad *ταμίης*. Izaija 22, 15. u B (Vatikanski kodeks) ima: *πορεύου εἰς τὸ παστοφόριον πρὸς Σόβναν τὸν ταμίαν*. A (Aleksandrijski kod.) na mjesto zadnje riječi *ταμίαν* čita *γραμματέα*. Prema tomu možemo s pravom zaključiti, da su grčki prevodioci davali jednako značenje ovim dvjema riječima. — Izaija 36, 3. 11. 22; 37, 2 = 4 Kralj 18, 18. 26. 37. kao dvorskog poglavicu nazivamo Helciju, dok Sobna nosi naslov scriba = sopher.

U doba, kad je nastao prevod LXX nisu u Egiptu imale jedno te isto značenje riječi: *ταμίης* i *γραμματεὺς*. Ipak je riječ sopher sačuvala jedno temeljno značenje od doba Ramzesa i Sethri sve do nastupa Novog Zavjeta.

Kad je nauka, kultura u opće, kao i tehnika bila na niskom stupnju, uzvisivalo se svakoga, koji se nešto malo izdigao nad poprečno stajalište; pogotovo, ako je netko gajio nauku. Apoteoza....! Pismoznanci u svim narodima u starim vremenima smatrali su se privilegovanima, kad su znali čitati, pisati i tumačiti tekstove. Sopher mahir u hacham bili su smatrani, koji su posjedovali svu mudrost predja i njihovim se riječima davao ugled pro-

⁹ Cowley, Aramaic Papyri — Oxford 1923. Od strane 204 do str. 211. opisuje navedenu povijest Ahikara. Sam mudrac veli, da je ova povijest napisana babilonskim jezikom oko godine 550. Brzo je iza toga bila prevedena na perzijski jezik, a oko godine 450. na aramejski, kojim je jezikom ispisan i pronađeni papyros.

¹⁰ Ahikarovu povijest dovode u sinhronističku vezu sa sadržajem knjige Tobijine. Tako Emanuel Cosquin u Revu Biblique god. 1899, str. 50. Također Eduard Meyer u svojoj knjizi Der Papyrusfund von Elephantine, 1912. str. 102.

roštva. Jednako i drugih, koji su svoje sposobnosti upotrebili u javnoj upravi na opće dobro.

Radi mnogostrukog značenja riječi odredit ćemo pravo značenje, ako se obazremo i na kontekst, gramatički, literarni i historijski.

Ezdra 7, 6. pozna dobro Mojsijev zakon; 7, 10. proučavat će zakon, dakako i vršiti, i poučavati Izrael.

Crkvenica (Ecclesiasticus) 39, 1—11 (između 300 i 200 godina prije Krista) ne govori stalno o novoj stvari kod Židova, kad hvali one, koji se posvećuju učenju zakona Previšnjega.

Zakonit je zaključak, kad ustvrdimo, da su *γραμματεὺς, νομακός, νομοδιδασκαλός*, *doctores legis, scribae, legisperiti, pismoznanci, književnici, učitelji zakona* u knjigama Novoga Zavjeta baštinici ustanove, koja siže ako ne i dalje, a ono svakako do Ezdre, do vremena babilonskog sužanjstva¹¹.

¹¹ Zorell, *Lex. Graecum NT*, Paris 1931:

a) kol. 264. *γραμματεὺς* 1) *scriba publicus*, magistratus quidam alia in aliis Graecis civitatibus dignitate ac potestate insignitus: Act. Ap. 19. 35 (Ephesi majore dignitate praestitisse videtur; nam in inscriptione Ephesina Hicks 205. anno 86 ante Chr., scriba inter *τοὺς προέδρους* et *τοὺς στρατηγούς* nominatur, confer *ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς* inscriptionis Magnes. 193, 10; 197, 11, I post Chr., saepius unus idemque vocatur *ἀρχιερεὺς καὶ γραμματεὺς*. 2) in NT (ut in libris Esdra et Nehemia) *γραμματεῖς „scribae“* appellantur *Judaeorum legis doctores*, viri scientia religionis, praesertim Sacrae Scripturae, doctissimi, alias *νομικοί, νομοδιδάσκαλοι*, a Flavio Josepho 17, 6, 2 *ἐξηγηταὶ τῶν πατρῶν νόμων* dicti, qui Legem explicabant et ad singulos casus applicabant, quique cum sacerdotibus ei senioribus synhedrium constituabant; cum summis sacerdotibus de re theologica sententiam ferunt Mt 2, 4; Sacram Scripturam explicant Mt 17, 10; Mc 12, 35; magna eorum pars erat ex partibus Pharisaeorum Act Ap 23, 9; Mc 2, 16, pharisaeica mente leges explicabant Mt c. 23, observandisque legibus ac traditionibus invigilabant ac maxime rationi agendi Jesu et apostolorum Mt 21, 15; Mc 2, 6... unde saepissime cum Pharisaeis eorum mentio fit; *ποῦ γραμματεῖς* 1 Cor 1, 20 = in apostolorum numero nullus scribarum est. 3) etiam in Ecclesia Christiana vult esse *γραμματεῖς*, viros in rebus fidei ac morum eruditissimos, ad docendam et defendendam fidem per charisma sermonis scientiae aptas: Mt 13, 52; 23, 34.

b) kol. 877. *νομικός* 3. (*νόμος ad legem vel leges pertinens, legalis* (Plato, Aristoteles): *μάχαι νομικαί* „disputationes de lege“, de lege Mosaica interpretanda certisque casibus applicanda Tt 3, 9; — substantive: *ὁ νομικός legum peritus: legis doctor,, peritus legis Mosaicae* Mt 22, 35; Lc 7, 30; 10, 25; 11, 45. 52; 14, 3; alterutro sensu Tt 3, 13.

c) Isti kol. 877. *νομοδιδάσκαλος legis doctor, legis Mosaicae interpres* Lc 5, 17; Act Ap 5, 34; de doctoribus quibusdam judaizantibus legem Mosaicam vel Sacram Scripturam profundius, ut eis videbatur, explicantibus 1 Tim 1, 7...

d) *ταμίης* nema u Novom Zavjetu, ali je jasno njezino značenje po *tamion* Mt 6, 6, zatim Lk 12, 24, napokon Mt 24, 26 i Lk 12, 3.